

ΜΕΘΟΔΟΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ ΤΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ

Δ. Παπασπύρος, Θ.-Ε. Κρασαδάκη, Ε. Σελλά-Μάζη

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αξιολόγηση του μεταφραστικού αποτελέσματος αποτελεί πολυδιάστατη διεργασία και συνδέεται με τη μεταφραστική διαδικασία και ιδιαίτερα με τη διδακτική της μετάφρασης. Η επιστημονική έρευνα βασίστηκε σε σώμα 100 μεταφρασμάτων – από την αγγλική και γαλλική γλώσσα προς την ελληνική – πρωτοετών φοιτητών του Τμήματος Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας του Ιονίου Πανεπιστημίου. Τα μεταφραστικά σφάλματα κατηγοριοποιούνται ανά γλωσσικό επίπεδο: μορφοσυντακτικά, σημασιολογικά, λεξιλογικά, πραγματολογικά και υφολογικά.

Ο διδάσκων-αξιολογητής καλείται να αναγνωρίσει σε ποιο στάδιο της μεταφραστικής διαδικασίας εντοπίζεται το μεταφραστικό σφάλμα. Διαπιστώνονται σφάλματα που οφείλονται σε: (α)πλημμελή γνώση της γλώσσας-πηγή, (β)ανεπαρκή γνώση της εξωγλωσσικής πραγματικότητας του κειμένου-πηγή – πραγματολογικά σφάλματα, (γ)ανεπιτυχή απόδοση των λεξιλογικών μονάδων – όρων και λοιπών λέξεων και (δ)διατάραξη της συνοχής και συνεκτικότητας στο μετάφρασμα. Έπειτα, εστιάζεται στο βαθμό μεταφραστικής δυσκολίας ανά γλωσσικό επίπεδο και αξιολογεί το μετάφρασμα αναλυτικά και συνθετικά.

Η προαναφερθείσα διαδικασία στοχεύει στη διαμόρφωση μιας μεθοδολογίας διδακτικής της μετάφρασης προσανατολισμένης στη μετάδοση ολοκληρωμένων μεταφραστικών προσεγγίσεων και μεθόδων αυτοαξιολόγησης στους εκπαιδευόμενους μεταφραστές.

METHODS OF EVALUATION AND PERSPECTIVES OF TRANSLATION TEACHING

D. Papaspyros, Th.-E. Krasadaki, E. Sella-Mazi

SUMMARY

Evaluating the translation product constitutes a multi-dimensional process linked with the translation process. This scientific research was based on a corpus of 100 translations – from English and French to Greek – produced by first-year students of the Department of Foreign Languages, Translation and Interpreting (Ionian University). Translation errors are ranked by language level: morphosyntactic, semantic, vocabulary, pragmatic and stylistic errors.

The teacher defines the phase of the translation process where the error has been made. Errors are produced due to (i)inadequate knowledge of the source language, (ii)ignorance of the extralinguistic context of the source text, (iii)mistranslation of lexical units – words or terms and (iv)lack of cohesion or coherence within the target text. Then, the teacher assesses translation, focusing on the degree of translation difficulty. The above process aims at shaping a methodology on translation teaching focused on the transmission of integrated translation approaches and self-evaluation methods.

Αντικείμενο της παρούσας εισήγησης αποτελεί η αξιολόγηση της μετάφρασης ως διαδικασίας και ως αποτελέσματος καθώς και η διερεύνηση της δυνατότητας βελτίωσης των διδακτικών μεθόδων μέσω των πορισμάτων της αξιολόγησης. Τα πορίσματα της ανακοίνωσής μας βασίζονται σε πρωτογενές υλικό που αποτελείται από 100 μεταφράσματα πρωτοετών φοιτητών του Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ του Ιονίου Πανεπιστημίου προς την ελληνική γλώσσα, 50 από τα οποία έχουν ως γλώσσα αφετηρίας την αγγλική και 50 τη γαλλική. Η έρευνα διεξήχθη στο πλαίσιο του γνωστικού αντικείμενου “Διδακτική της Μετάφρασης” που προσφέρεται στο Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Επιστήμη της Μετάφρασης» του Ιονίου Παν/μίου[1].

Καθώς η μετάφραση ως παιδαγωγική μέθοδος εκμάθησης ξένων γλωσσών συγχέεται με τη μετάφραση ως αυτοσκοπός και επαγγελματικός στόχος, θεωρούμε σκόπιμο να προβούμε στην αντιπαράβολή των βασικών συνιστωσών που αφορούν την αξιολόγηση τόσο στη διδακτική ξένων γλωσσών όσο και στη μετάφραση.

Όσον αφορά το στόχο στον οποίο αποβλέπει η αξιολόγηση, παρατηρούνται δύο μορφές αξιολόγησης: (α)τελεολογικού χαρακτήρα αξιολόγηση[2], η οποία είτε λαμβάνει χώρα στο τέλος ενός κύκλου σπουδών με σκοπό την παροχή πιστοποιητικού ή τίτλου, είτε στοχεύει στην εισαγωγή του εξεταζόμενου σε υπηρεσία ή οργανισμό και (β)παιδαγωγική αξιολόγηση, η οποία συνιστά πηγή διαρκούς ανατροφοδότησης μεταξύ εκπαιδευόμενου και διδάσκοντα και αποτελεί το κύριο αντικείμενο της παρούσας εισήγησης.

Στη διδακτική ξένων γλωσσών, ο αξιολογητής είναι καθηγητής ξένων γλωσσών και, ως εκ τούτου, η προσέγγισή του επικεντρώνεται στα γλωσσικά σφάλματα. Ελέγχονται οι ικανότητες σύνθεσης και έκφρασης καθώς και οι πολιτισμικές γνώσεις του εξεταζόμενου. Εν συνεχεία, οι μέθοδοι μέσω των οποίων καθίσταται εφικτή η αξιολόγηση στη διδακτική ξένων γλωσσών είναι, συνοπτικά, οι εξής:

- γραπτές δοκιμασίες μέσω των οποίων ελέγχεται η γλωσσική επάρκεια του εξεταζόμενου
- ασκήσεις (συνήθως πολλαπλής επιλογής) που σχετίζονται με την κατανόηση κειμένου
- σύνθεση κειμένου εντός συγκεκριμένου επικοινωνιακού πλαισίου
- προφορική εξέταση με στόχο την αξιολόγηση των λεξιλογικών και εκφραστικών δεξιοτήτων του εξεταζόμενου.

Συνοπτικώς, διαπιστώνουμε ότι στη διδακτική ξένων γλωσσών υπάρχουν, τις περισσότερες φορές, δύο εναλλακτικές: σωστό ή λάθος. Ο στόχος της αξιολόγησης στη διδακτική ξένων γλωσσών συνίσταται αφενός στην εκμάθηση των μορφοσυντακτικών, λεξιλογικών και πολιτισμικών πραγματικοτήτων μιας γλώσσας και μιας χώρας και αφετέρου στην παροχή πιστοποιητικού γλωσσικής επάρκειας.

Στη μετάφραση, οι συνιστώσες είναι περισσότερες. Ο καθηγητής μετάφρασης-αξιολογητής δύναται να είναι καθηγητής ξένων γλωσσών, γλωσσολόγος, μεταφρασιολόγος ή επαγγελματίας μεταφραστής ή ακόμη και επιστήμονας ειδικός σε κάποιο γνωστικό πεδίο (π.χ. νομικός). Ο διδάσκων της μετάφρασης αφενός ελέγχει τη γλωσσική επάρκεια και αφετέρου εστιάζεται σε μακροδομικό επίπεδο, στην επικοινωνιακή λειτουργία της λέξης, της φράσης, του κειμένου. Ακόμη, οι ορολογικές επιλογές αξιολογούνται με βάση το είδος του κειμένου-πηγή και το επιστημονικό πεδίο στο οποίο ανήκει. Στη μετάφραση, η γνώση των ορολογικών συμβάσεων ανά επιστήμη και στις δύο γλώσσες εργασίας είναι σημαντικό κριτήριο για την αξιολόγηση. Επίσης, αξιολογούνται οι δεξιότητες του μεταφραστή ως προς την εξεύρεση της ισοδυναμίας του περιεχομένου και, ει δυνατόν, της μορφής μεταξύ του κειμένου αφετηρίας και του κειμένου αφίξεως. Κύρια μέθοδος αξιολόγησης αποτελεί η μετάφραση κειμένου γενικού ή ειδικού προσανατολισμού και έκτασης ανάλογης με το χρόνο που δίδεται για την εξέταση. Μέσω αυτής εξετάζονται οι ικανότητες επανέκφρασης δεδομένου πληροφοριακού υλικού με βάση τους μορφοσυντακτικούς κανόνες της γλώσσας αφίξεως. Στη διδακτική της μετάφρασης, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στη διδακτική ξένων γλωσσών, υφίστανται περισσότερες επιλογές μεταξύ σωστού-λάθους. Κατά την αξιολόγηση[3] τίθενται ερωτήματα που αφορούν την εμβέλεια του λάθους στη λειτουργία του μεταφράσματος, όπως:

- εάν το λάθος δημιουργεί παρανόηση και, εάν ναι, σε ποια έκταση
- εάν αναστέλλει ή διακόπτει την επικοινωνία.

Τα κριτήρια για την αξιολόγηση μιας μετάφρασης ποικίλλουν. Κύριο ζήτημα αποτελεί το τί ορίζουμε ως «λάθος» και ποια είναι η στάση μας απέναντι σε αυτό. Αυτό που θεωρείται δεδομένο είναι ότι το ίδιο το «λάθος», ανάλογα με το κείμενο, αξιολογείται διαφορετικά από έναν ειδικό επί του επιστημονικού πεδίου ή έναν μη ειδικό. Η βαρύτητα του λάθους σχετίζεται με το εάν το κείμενο είναι λογοτεχνικό, δηλαδή εάν έχει στόχο να προκαλέσει αισθητικό αποτέλεσμα, ή πραγματολογικό, μεταφέρει δηλαδή πληροφορίες.

Ιδού ορισμένες από τις επικρατέστερες θεωρίες αξιολόγησης μεταφρασμάτων. Από τον Gouadec[4] έχει προταθεί ένα σύνολο από παραμέτρους που θεωρείται ότι δύνανται να αποτιμήσουν με ακρίβεια τον αντίκτυπο του λάθους σε οποιοδήποτε κείμενο. Με σκοπό να αρθεί η υποκειμενικότητα στην αξιολόγηση, διακρίνονται 675 είδη λάθους στο μοντέλο του, με το οποίο θεωρεί ότι προσδίδεται υψηλός βαθμός ακρίβειας στην ανάλυση λαθών.

Σύμφωνα με το Wilss[6], ο αξιολογητής της μετάφρασης εξετάζει δύο κειμενικές δομές ως προς τη μορφολογική και πραγματολογική τους σύγκλιση, προβαίνοντας στις ακόλουθες ενέργειες:

- α. σύγκριση του κειμένου αφετηρίας με το κείμενο αφίξεως

β. αναδόμηση των ψυχογλωσσικών διεργασιών μέσω των οποίων ο μεταφραστής οδηγείται στο κείμενο αφίξεως

γ. επεξεργασία ενός μοντέλου για την αξιολόγηση της διακειμενικής επάρκειας.

Ακόμη, σύμφωνα με τις Μπατσαλιά & Σελλά-Μάζη, η αξιολόγηση των οποίων βαδίζει σε δύο άξονες—τόσο μικροδομής (μορφοσύνταξη, λεξιλόγιο-σημασιολογία) όσο και μακροδομής (πραγματολογία, υφολογία)—ο αξιολογητής θα έπρεπε να λάβει υπόψη του τα εξής δύο επίπεδα: α) το βαθμό μεταφραστικής δυσκολίας (B.M.Δ.) και β) το βαθμό μεταφραστικής προσπάθειας (B.M.Π.). Ο B.M.Δ. προσδιορίζεται στο πρωτότυπο κείμενο, σχετίζεται, συνεπώς, με τη γλώσσα αφετηρίας, ενώ ο B.M.Π. αφορά το μετάφρασμα και σχετίζεται με τη γλώσσα αφίξεως [7]. Η αξιολόγηση με αυτό το σύστημα θεωρούμε ότι επιτρέπει στο διδάσκοντα να επιλέγει κείμενα με προσοδευτική αύξηση του βαθμού δυσκολίας, καθώς και κείμενα που εμφανίζουν ιδιαίτερη δυσκολία σε συγκεκριμένα μόνον επίπεδα [8].

Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκαν ως corpus εκατό μεταφράσματα στην ελληνική γλώσσα. Η προσέγγιση των κειμένων γίνεται τόσο σε επίπεδο μακροδομής όσο και σε επίπεδο μικροδομής.

Όσον αφορά τη μακροδομική προσέγγιση των κειμένων, σύμφωνα με τον Bell[9], τίθενται τα εξής ερωτήματα σχετικά με την επικοινωνιακή ταυτότητα του κειμένου-πηγή:

- **Περί τίνος πρόκειται**, το οποίο αφορά το μήνυμα

- **Γιατί**, ερώτημα που αφορά τις προθέσεις του πομπού-συντάκτη του πρωτοτύπου

- **Πότε**, που σχετίζεται με το χρόνο στον οποίο συντελείται η επικοινωνία, καθώς και με το χρόνο αναφοράς του κειμένου

- **Πώς**, ερώτημα που έχει να κάνει με το είδος των διαπροσωπικών σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στην επικοινωνιακή πράξη και με τη χρήση της γλώσσας

- **Ποιός**, το οποίο αφορά τους συμμετέχοντες στην επικοινωνιακή πράξη.

Ο Tatilon[10] διακρίνει τη μετάφραση σε γενική και ειδική, αναφέρεται σε κείμενα που ανήκουν σε διάφορα επιστημονικά πεδία και απαιτούν τόσο εγκυκλοπαιδικές γνώσεις και γνώσεις τεχνικής φύσεως καθώς και μεθοδολογία για την αντιμετώπιση προβλημάτων τεκμηρίωσης και ορολογίας. Όσον αφορά τα μεταφράσματά μας, παρατηρούμε ότι στην πλειονότητά τους οι υπό αξιολόγηση μεταφραστές συνέλαβαν το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων. Σε αυτό συνετέλεσε το ότι παρετίθετο η πηγή τους. Το αγγλικό κείμενο έχει ως πηγή το διαδίκτυο, είναι «γενικό», ενημερωτικό, διαφημιστικό (“υβρίδιο”)[11], απευθύνεται σε ενήλικες και έχει ως θέμα του την προώθηση από την εταιρεία Lego Dacta παιχνιδιών με διδακτικό και μαθησιακό προσανατολισμό. Οι προθέσεις του συντάκτη είναι προφανείς, το γλωσσικό μητρώο υψηλής καταλληλότητας για τη συγκεκριμένη επικοινωνιακή περίπτωση. Αυτό που οφείλει να προσέξει ο μεταφραστής, πράγμα που πολλές φορές δεν έγινε και

οδήγησε σε σφάλματα κυρίως υφολογικού και πραγματολογικού επιπέδου, είναι το είδος των διαπροσωπικών σχέσεων, το οποίο δηλώνεται μέσω του μορφοσυντακτικού τρόπου εκφοράς [γou: β' ενικό πρόσωπο/ β' πληθυντικό πρόσωπο], καθώς και η τοποθέτηση της ρηματικής πράξης στο παρελθόν. Ανεπαρκής αναγνώριση του επικοινωνιακού πλαισίου διαφαίνεται, ακόμη, σε ορισμένα μεταφράσματα, τα οποία παρουσιάζουν προβλήματα σε επίπεδο συνεκτικότητας (π.χ. εναλλαγή χρόνων ή ρηματικών προσώπων). Υψηλός, επίσης, είναι ο βαθμός συνυποδηλωτικής σημασίας του κειμένου, πράγμα το οποίο προσδίδει υψηλή πληροφορικότητα στο κείμενο, η οποία και κυριαρχεί σε κείμενα διαφημιστικά. Σημαντικό πρόβλημα παρουσιάστηκε στο επίπεδο της φυσικότητας του λόγου. Η πλειονότητα των κειμένων (85%) παρουσιάζει ποικιλία μη συνηθισμένων και εσφαλμένων λεξιλογικών συνάψεων, πράγμα που σε επίπεδο μακροδομής επηρεάζει αρνητικά τον αντίκτυπο του κειμένου αφίξεως στον αναγνώστη.

Το γαλλικό κείμενο συνιστά συνέντευξη ενός Γάλλου καθηγητή Ιστορίας σε περιοδικό ποικίλης ύλης ("LE POINT"). Είναι πληροφοριακό, μη ειδικό, σύγχρονο και αναφέρεται στον Βερκιγκετορίξ, τον τελευταίο αρχηγό των Γαλατών. Ο λόγος του είναι απλός όσον αφορά τον ερωτώντα δημοσιογράφο και επιστημονικός, με ειδική ορολογία σχετική με την Ιστορία αλλά και την τέχνη του πολέμου από την πλευρά του ερωτώμενου καθηγητή. Το κείμενο κινείται στην καταδήλωση, δεν έχει υφολογικές εναλλαγές, παρουσιάζει συνοχή και συνεκτικότητα μέσω της δομής ερώτηση-απάντηση και το επικοινωνιακό του πλαίσιο έχει αναγνωριστεί από τους υπό εκπαίδευση μεταφραστές. Ωστόσο, ορισμένα πραγματολογικά σφάλματα στη μετάφραση όπως η απόδοση της λέξης "sénateur" ως "γερουσιαστής" (αντί "συγκλητικός") και του κυρίου ονόματος "Pompée" ως "Πομπηία" αντί "Πομπήιος" διαταράσσουν τη χωροχρονική τοποθέτηση του κειμένου αφίξεως (αναχρονισμός).

Στο επίπεδο της μικροδομής, πρόσφορη μέθοδος ανάλυσης του προς μετάφραση κειμενικού υλικού είναι η κατάτμηση του κειμένου-πηγή σε μεταφραστικές ενότητες. Επιλέγοντας τον ορισμό του Kade [12], δεχόμαστε ότι «μεταφραστική ενότητα είναι το εκάστοτε ελάχιστο τμήμα του πρωτοτύπου κειμένου το οποίο μπορεί να αντικατασταθεί – χωρίς απώλεια ή προσθήκη περιεχομένου – με άλλο τμήμα κειμένου στη γλώσσα αφίξεως». Κατά την προσπάθεια δε εξεύρεσης των ισοδυναμιών ανακύπτει το πρόβλημα του ορισμού του εύρους της μεταφραστικής ενότητας. Τελικά, σε ποιο επίπεδο μεταφράζουμε και τί, κατ' επέκταση, αξιολογούμε; Σε επίπεδο λέξης, φράσης, πρότασης ή νοήματος; Σύμφωνα με την αντίληψή μας, δεδομένου του επικοινωνιακού χαρακτήρα της μετάφρασης, η μεταφραστική ενότητα ταυτίζεται με τη νοηματική ενότητα ενώ δεν υφίσταται ενιαία αντίληψη όσον αφορά το εύρος της.

Τα επόμενα βήματα συνίστανται στον εκ του σύνεγγυς εντοπισμό των αποκλίσεων μεταξύ πρωτοτύπου και μεταφράσματος, τη διερεύνηση της πηγής της απόκλισης καθώς και του αντικτύπου στο κείμενο άφιξης. Προκειμένου να προβούμε στον εντοπισμό τόσο των “επιτυχών” όσο και των “ανεπιτυχών ισοδυναμιών” υιοθετούμε τη μεθοδολογία των Μπατσαλιά & Σελλά, η οποία θεωρούμε ότι από γλωσσολογικής, τουλάχιστον, απόψεως καλύπτει όλες τις παρουσιαζόμενες σε μεταφράσματα υποπεριπτώσεις τις αφορώσες όχι τόσο το επίπεδο της ομιλίας όσο το επίπεδο των ιδεών καθώς και το επίπεδο της διασταύρωσης των δύο πραγματικοτήτων – γλωσσικών και εξωγλωσσικών. Αυτό που ενδιαφέρει τη μέθοδο αυτή είναι η αιτία της απόκλισης και όχι ο χαρακτηρισμός της απόκλισης ως λάθους, θεωρούμε, ως εκ τούτου, την προσέγγιση αυτή μία από τις καταλληλότερες του είδους για τους παιδαγωγικούς στόχους στους οποίους στοχεύουμε. Η αντιπαράβολή των μεταφραστικών ενοτήτων του κειμένου αφετηρίας με τα “ισοδύναμα” στα μεταφράσματα αποτελεί το πρώτο μας βήμα. Όπου η ισοδυναμία είναι εσφαλμένη εντοπίζονται τα μεταφραστικά λάθη, τα οποία κατατάσσονται ανά γλωσσικό επίπεδο: μορφοσυντακτικό, σημασιολογικό-λεξιλογικό, πραγματολογικό και υφολογικό. Η προσέγγιση αυτή βοηθά τον αξιολογητή να εντοπίσει την εστία των προβλημάτων και να προσανατολίσει τις διδακτικές του μεθόδους προς την κατεύθυνση της επίλυσής τους. Πριν προχωρήσουμε στην αναφορά και σχολιασμό ορισμένων σημαντικών λαθών στα διάφορα γλωσσικά επίπεδα, οφείλουμε να τονίσουμε ότι η “μεταφραστική παιδεία” των υπό αξιολόγηση φοιτητών είναι ιδιαίτερος περιορισμένη, καθώς η επαφή τους με τη μετάφραση έχει διάρκεια μόλις δύο-τριών μηνών. Η επάρκειά τους δε, στις ξένες γλώσσες θεωρείται υψηλού επιπέδου. Επιστρέφοντας στην αξιολόγηση, πρέπει να πούμε ότι ενώ οι μεταφραστικές ενότητες παρουσιάζουν μεταφραστικά προβλήματα σε περισσότερα του ενός γλωσσικά επίπεδα, η έμφαση δίδεται στο γλωσσικό επίπεδο που έχει τη μεγαλύτερη αξία για την επικοινωνιακή λειτουργία του κειμένου. Ωστόσο, στο μοντέλο αξιολόγησης που θα προταθεί στη συνέχεια συνεκτιμάται η πολυεπίπεδη διάσταση του μεταφραστικού λάθους καθώς και ο βαθμός στον οποίο αλλοιώνεται η μορφή του κειμένου άφιξης και το περιεχόμενο του κειμένου αφετηρίας. Η ανάλυσή μας έχει ως ακολούθως:

Μορφοσυντακτικό επίπεδο:

Το συνολικό ποσοστό των λαθών και στα δύο κείμενα αφετηρίας στο επίπεδο αυτό είναι σχετικά υψηλό (περ. 22,23%) και οφείλεται είτε σε προφανή αβλεψία είτε σε ελλείψεις των φοιτητών ως προς τη γνώση των γλωσσικών συμβάσεων της γλώσσας-πηγή ή της γλώσσας-στόχος. Ενδεικτικά αναφέρουμε ορισμένα από αυτά:

Αγγλικό κείμενο-πηγή: Το σύνταγμα “learning concepts” αποδίδεται σε πολλά γραπτά ως «(εκ)μάθηση εννοιών», αντί του «μαθησιακές αντιλήψεις», λάθος που οφείλεται

στη μη αναγνώριση ότι η μετοχή “learning” έχει ρόλο επιθετικού προσδιορισμού στο ουσιαστικό “concepts”.

Γαλλικό κείμενο-πηγή: Το εμπρόθετο σύνταγμα «avec des gens de sa nation» αποδίδεται σε ορισμένα μεταφράσματα ως “με άτομα του έθνους”, (αντί “ομοεθνείς”), σύναψη που συνιστά συντακτικό έκτυπο στη γλώσσα αφίξεως.

Σημασιολογικό-Λεξιλογικό επίπεδο:

Οι μεταφραστικές επιλογές όσον αφορά τη «λέξη» αφορούν 2 επίπεδα: (α)το λεξιλογικό, όπου η λέξη θεωρείται μεμονωμένο σημασιολογικό στοιχείο (περιπτώσεις ορολογίας) και (β)το σημασιολογικό, όπου εξετάζεται η σημασία της λέξης σε σχέση με τη λειτουργία του κειμένου.

Τα μεταφραστικά λάθη στο επίπεδο αυτό συνίστανται σε ακυρολεξίες, παρανοήσεις, παραλείψεις ή προσθήκες, συρρίκνωση ή διεύρυνση του σημασιολογικού πεδίου και ακόμη σε ορολογικά προβλήματα. Τα προς εξέταση κείμενα, αν και μη ειδικά, παρουσιάζουν ορολογικό ενδιαφέρον ως προς την απόδοση όρων προερχόμενων είτε από την εκπαίδευση (αγγλικό) είτε από την ιστοριογραφία και το χώρο των στρατιωτικών θεμάτων (γαλλικό). Η γνώση των όρων αυτών θεωρείται στοιχειώδης, καθώς προέρχεται από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση, ωστόσο η αδυναμία ορθής απόδοσής τους αποκαλύπτει κενά στη μαθησιακή διαδικασία.

Αγγλικό κείμενο-πηγή: Η μετοχή “learning” αποδίδεται συχνά ως “μόρφωση”, “διάβασμα”, “μελέτη” ή “εκμάθηση”, αντί του “μάθηση” ή “μαθησιακή διαδικασία”.

Γαλλικό κείμενο-πηγή: Η σύναψη «parti sénatorial» αποδίδεται ως «παράταξη της γερουσίας», «γερουσιαστικό κόμμα», «γερουσιαστική μερίδα», αντί «κόμμα των Συγκλητικών». Οι αποδόσεις αυτές αποκλίνουν από την ορολογία του κειμένου, δεδομένης της χρονικής στιγμής την οποία περιγράφει η λέξη, η οποία εν τω μεταξύ έχει εξελιχθεί σημασιολογικά.

Πραγματολογικό επίπεδο:

Τα πραγματολογικά σφάλματα που εντοπίστηκαν κυμάνθηκαν σε αρκετά υψηλό ποσοστό (30,37%) ιδιαίτερα στο γαλλικό κείμενο, το οποίο βρήκε πραγματολογικών αναφορών σχετικά με την ιστορικοπολιτισμική πραγματικότητα στην αρχαία Ρώμη. Στα αγγλικά μεταφράσματα το ποσοστό κυμάνθηκε σε χαμηλά επίπεδα (7,80%) και αφορά σε γνώσεις παιδαγωγικών και εκπαιδευτικών θεμάτων.

Αγγλικό κείμενο-πηγή: Η λέξη “classes” ενέχει αμφισημία η οποία αίρεται, δεδομένης της συγκεκριμένης πραγματικότητας. Από μεγάλο ποσοστό φοιτητών αποδίδεται

ως “τάξεις”, για απόδοση που διακόπτει την επικοινωνία, καθώς η σημασία της εδώ είναι “μαθήματα”.

Γαλλικό κείμενο-πηγή: Το κύριο όνομα “Ρομπρέ” αποδίδεται ως “Πομπηΐα” αντί “Πομπήιος”. Η απόδοση αυτή διακόπτει την επικοινωνία και παραπέμπει σε διαφορετική εξωκειμενική πραγματικότητα από αυτή του πρωτοτύπου.

Υφολογικό επίπεδο:

Το ύφος προσδιορίζει τη σχέση του ομιλητή με τον ακροατή, το θέμα και την εν γένει επικοινωνία. Ο μεταφραστής καλείται να αναγνωρίσει το ύφος του πρωτοτύπου και να το μεταφέρει στο μετάφρασμα, προβαίνοντας στις επιλογές εκείνες με τις οποίες θα ταυτίζεται η επικοινωνιακή λειτουργικότητα του πρωτοτύπου με αυτή του μεταφράσματος.

Σφάλματα σε αυτό το επίπεδο εντοπίζονται κυρίως στο αγγλικό κείμενο-πηγή (19,48%), το οποίο καθώς είναι διαφημιστικό, έχει δυναμικό χαρακτήρα και υφολογική ποικιλία. Αντίθετα, το γαλλικό κείμενο είναι υφολογικά στατικό και, επομένως, το ύφος του δεν είναι δύσκολο να αναγνωριστεί και να αποδοθεί.

Αγγλικό κείμενο-πηγή: Η χρονική φράση “at times” αποδίδεται συχνά ως “ενίοτε”, επίρρημα το οποίο δε συνάδει με το συγκειμενικό υφολογικό περιβάλλον.

Γαλλικό κείμενο-πηγή: Η λέξη “abrégé” αποδίδεται από μεγάλο αριθμό φοιτητών ως «περίληψη», απόδοση που συνιστά υποβιβασμό του επιπέδου λόγου του συνεντευξιαζόμενου ιστορικού, καθώς στον ιστορικό λόγο η ορθή απόδοση είναι «επιτομή».

Σ’ αυτό το σημείο παρατίθεται ο πίνακας συχνότητας των λαθών:

ΓΛΩΣΣΙΚΑ ΕΠΙΠΕΔΑ					
ΑΓΓΛΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ(50)	ΜΟΡΦΟΣΥΝΤ/ΚΟ	ΣΗΜΑΣ/ΚΟ-ΛΕΞΙΛ/ΚΟ	ΠΡΑΓΜΑΤ/ΚΟ	ΥΦΟΛ/ΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΛΑΘΩΝ	179	418	64	160	821
ΠΟΣΟΣΤΟ %	21,80	50,91	7,80	19,48	100
ΓΑΛΛΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ(50)	ΜΟΡΦΟΣΥΝΤ/ΚΟ	ΣΗΜΑΣ/ΚΟ-ΛΕΞΙΛ/ΚΟ	ΠΡΑΓΜΑΤ/ΚΟ	ΥΦΟΛ/ΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΛΑΘΩΝ	163	235	192	42	633
ΠΟΣΟΣΤΟ %	25,80	37,18	30,37	6,64	100
ΣΥΝΟΛΟ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	ΜΟΡΦΟΣΥΝΤ/ΚΟ	ΣΗΜΑΣ/ΚΟ-ΛΕΞΙΛ/ΚΟ	ΠΡΑΓΜΑΤ/ΚΟ	ΥΦΟΛ/ΚΟ	ΣΥΝΟΛΟ
ΣΥΧΝΟΤΗΤΑ ΛΑΘΩΝ	342	653	256	202	1454
ΠΟΣΟΣΤΟ %	23,53	44,94	17,62	13,90	100

Με βάση: α. την κατάτμηση του κειμένου σε μεταφραστικές ενότητες

β. την κατάταξη των μεταφραστικών λαθών σε επίπεδα

γ. το γεγονός ότι έκαστη μεταφραστική ενότητα δύναται να παρουσιάζει δυσκολία σε περισσότερα του ενός γλωσσικά επίπεδα

δ. το γεγονός ότι κάθε μεταφραστική επιλογή έχει ένα εύρος καταλληλότητας, προτείνουμε το παρακάτω μοντέλο αξιολόγησης, το οποίο προσδίδει αντικειμενικότητα στην αξιολόγηση και πρωτοτυπεί ως προς τα εξής: (α)ταξινομεί ανά γλωσσικό επίπεδο τις μεταφραστικές επιλογές που αφορούν την κάθε μεταφραστική ενότητα, όπως έχει προταθεί από τις Μπατσαλιά & Σελλά, και παράλληλα (β)αξιολογεί τις επιλογές αυτές ανάλογα με το εύρος καταλληλότητάς τους, όπως έχει προταθεί από τον Wilss και τους Hatim & Mason. Η χαμηλής καταλληλότητας επιλογή είναι αυτή η οποία δεν είναι η βέλτιστη. Αντίθετα, ως υψηλής καταλληλότητας χαρακτηρίζεται εκείνη η ορθή επιλογή η οποία είναι υψηλής αποδοχής. Η συνολική αξιολόγηση κειμένων με παιδαγωγικό χαρακτήρα οφείλει να λαμβάνει υπόψη τη συχνότητα των λαθών και την έκταση στην οποία αναστέλλουν την επικοινωνία. Επίσης, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη το είδος του κειμένου, καθώς σε πληροφοριακά κείμενα τα λάθη σε πραγματολογικό ή ορολογικό επίπεδο αλλοιώνουν την ουσία της μεταδιδόμενης πληροφορίας.

ΥΠΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ Μ.Ε.	ΕΣΦΑΛΜΕΝΗ ΕΠΙΛΟΓΗ	ΧΑΜΗΛΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗ	ΟΡΘΗ ΕΠΙΛΟΓΗ	ΥΨΗΛΗΣ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΤΗΤΑΣ ΕΠΙΛΟΓΗ
ΜΟΡΦΟΣΥΝΤΑΞΗ				
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ / ΣΗΜΑΣΙΑ				
ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΑ				
ΥΦΟΛΟΓΙΑ				

Από την ανάλυση των μεταφραστικών λαθών των υπό εκπαίδευση μεταφραστών διαπιστώνουμε ότι οφείλονται στους εξής παράγοντες:

i) στην αδυναμία μετάβασης από τον γλωσσικό κώδικα στην εξωγλωσσική πραγματικότητα της γλώσσας αφετηρίας και έπειτα στις αντίστοιχες επικοινωνιακές και πολιτισμικές συνθήκες της γλώσσας αφίξεως.

ii) σε πλημμελή έλεγχο του κειμένου-στόχος (θέματα συνοχής-συνεκτικότητας των ιδεών)

iii) σε πλημμελή γνώση της γλώσσας-πηγή

iv) σε ανεπαρκή γνώση των λεξιλογικών/ ορολογικών συμβάσεων του γνωστικού πεδίου του κειμένου.

Με βάση τα ανωτέρω θεωρούμε ότι η διδακτική της μετάφρασης δύναται να προσανατολιστεί σε δύο κύριες κατευθύνσεις:

(α) ασκήσεις μεθοδολογικού προσανατολισμού

(β) ασκήσεις βελτίωσης των επιμέρους γλωσσικών και εξωγλωσσικών ανεπαρκειών.

Όσον αφορά την κατεύθυνση (α), προτείνουμε ασκήσεις προμετάφρασης με στόχο να οδηγείται ο εκπαιδευόμενος μεταφραστής στην προσέγγιση των κειμένων με τρόπο καθολικό και εποπτικό. Επίσης, προτείνεται η περίληψη κειμένου από τη γλώσσα αφητηρίας στη γλώσσα αφίξεως και η ανάλυση των κειμένων με βάση την αλληλουχία των νοημάτων (σχέσεις αιτίου-αιτιατού ή χρονικής ακολουθίας εντός του κειμένου) καθώς και η επεξεργασία παραλλήλων κειμένων σε διαφόρους τομείς της γνώσης, ώστε να μελετάται η δομή, οι λεξιλογικές συνάψεις και οι ορολογικές ιδιαιτερότητες σε κάθε επιστημονικό τομέα. Επιπλέον, απαιτείται να διδάσκεται η ορθή χρήση λεξικών και άλλων μεταφραστικών εργαλείων, όπως το διαδίκτυο. Τέλος, ο εκπαιδευόμενος μεταφραστής πρέπει να ωθείται στη διεξαγωγή έρευνας τεκμηρίωσης ανάλογα με το πεδίο αναφοράς του κειμένου.

Όσον αφορά την κατεύθυνση (β), η μετάφραση δύναται να αντλήσει υλικό από τη διδακτική ξένων γλωσσών, με σκοπό να τελειοποιηθούν οι γνώσεις του μέλλοντα μεταφραστή σε μορφοσυντακτικό και λεξιλογικό/ ορολογικό επίπεδο στις γλώσσες εργασίας. Επίσης, με έμφαση στη διεπιστημονικότητα της μετάφρασης, η διδακτική της μετάφρασης πρέπει να προσανατολίζεται στον εμπλουτισμό των ευρύτερων επιστημονικών γνώσεων με την παράλληλη διδασκαλία αντικειμένων, όπως νομικά, οικονομικά, βιολογία, μέσω των οποίων θα εντοπίζεται από το μεταφραστή το εξωγλωσσικό και πραγματολογικό πλαίσιο των προς μετάφραση κειμένων. Επομένως, η παιδαγωγικού χαρακτήρα αξιολόγηση στη μετάφραση δεν ενέχει «ποινική» διάσταση αλλά στοχεύει στη βελτίωση των διδακτικών μεθόδων και τον προσανατολισμό του διδάσκοντος προς την κατεύθυνση της βελτίωσης της μεταφραστικής ικανότητας των εκπαιδευόμενων μεταφραστών.

Κλείνοντας, επισημαίνουμε ότι ο εκπαιδευόμενος μεταφραστής αξιολογείται από τους διδάσκοντές του. Στην αγορά εργασίας, όμως, οφείλει να είναι σε θέση να ακολουθεί τις μεθόδους εργασίας τις οποίες έχει διδαχθεί και παράλληλα να αξιοποιεί και εξελίσει το γνωστικό του υπόβαθρο. Αξιολογητής από τούδε και στο εξής θα είναι ο αποδέκτης της μετάφρασης, η αγορά εργασίας, ο πελάτης, οι απαιτήσεις του οποίου υπερβαίνουν το προστατευμένο ακαδημαϊκό περιβάλλον. Συνεπώς, πρέπει να είναι σε θέση να προσδιορίζει το επικοινωνιακό πλαίσιο των κειμένων, να προβαίνει σε έρευνα τεκμηρίωσης και ορολογίας και να γίνεται αντικειμενικός αξιολογητής του δικού του μεταφραστικού έργου. Ειδικότερα, οφείλει να αξιολογεί την εργασία του ελέγχοντας τη γλωσσική και ορολογική επάρκεια του τελικού κειμένου, τη συνεκτικότητά του αλλά και την πραγματολογική ισοδυναμία μεταξύ πρωτοτύπου και μεταφράσματος, ώστε να προλαμβάνει αποκλίσεις αφορώσες είτε τα γλωσσικά επίπεδα είτε τους κειμενικούς παράγοντες του τελικού κειμένου, εξαιτίας των οποίων αλλοιώνεται το τελικό προϊόν και η εικόνα του ως επαγγελματία μεταφραστή.

ΠΑΡΑΠΟΜΠΕΣ

- [1] Αυτή η έρευνα ήλθε σε πέρας με τη συνδρομή της κ.Ε.Σελλά, Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Ι.Π. και υπεύθυνης του προαναφερθέντος γνωστικού αντικειμένου, του κ.Μ.Πολίτη, Επίκουρου Καθηγητή του Ι.Π., ο οποίος συνέλαβε την αρχική σκέψη για το παρόν επιστημονικό εγχείρημα και της κ.Γ.Κωστοπούλου, διδάσκουσας του Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ.
- [2] Hatim B. & Mason I., 1997, σ.199
- [3] Kussmaul P., 1995, σ. 130
- [4] Gouadec D., "Paramètres pour l' évaluation des traductions", Meta XXVI (2), 1981, σσ. 99-116
- [6] Wilss, 1982, σ. 216
- [7] Μπατσαλιά Φ. & Σελλά-Μάζη Ε., σ. 225
- [8] Μπατσαλιά Φ. & Σελλά-Μάζη Ε., σ. 224
- [9] Bell R., 1991, σσ. 7-8
- [10] Tatilon Cl., 1986, σσ. 15-16
- [11] Hatim B. & Mason I., 1997, σσ. 139-140 και 217-219
- [12] Kade O., 1968α, σ. 90 εις Μπατσαλιά Φ. & Σελλά-Μάζη Ε., σ. 14

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Bachman L., Fundamental Considerations in Language Testing, Oxford University Press, Oxford, 1990
2. Bell R., Translation and Translating: Theory and Practice, Longman, 1991
3. Gouadec D., "Paramètres pour l' évaluation des traductions", Meta XXVI (2), 1981
4. Hatim B. & Mason I., The Translator as Communicator, Routledge, London/ New York, 1997
5. Κεντρωτής Γ., Θεωρία και Πράξη της Μετάφρασης, Δίαυλος, Αθήνα, 1996
6. Kussmaul P., Training the Translator, John Benjamins, Amsterdam/Philadelphia, 1995
7. Μπατσαλιά Φ. & Σελλά-Μάζη Ε., Γλωσσολογική Προσέγγιση στη Θεωρία και τη Διδακτική της Μετάφρασης, Έλλην, Αθήνα, 1997
8. Πολίτης Μ., Θέματα Επιστημονικής Μετάφρασης, Ενημέρωση, Κέρκυρα, 1997
9. Tatilon Cl., Traduire: Pour une pédagogie de la traduction, G.R.E.F., Toronto, 1986
10. Wilss W., The Science of Translation: Problems and Methods, Gunter Narr Verlag Tübingen, Germany, 1982

Παπασπύρος Δημήτριος

Μεταπτυχιακός Φοιτητής στο Π.Μ.Σ. του Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ. του Ιονίου Πανεπιστημίου

Κολοκοτρώνη 12, Α.Ηλιοπούλη, 16342, Αθήνα

Τηλ. 010-9914772, κιν. 0974 618210

e-mail: dpapaspyros@yahoo.com

Κρασαδάκη Θάλεια-Ελένη

*Μεταπτυχιακή Φοιτήτρια στο Π.Μ.Σ. του Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ. του Ιονίου Πανεπιστημίου
Αποστολοπούλου 32, Κ.Χαλάνδρι, 15231, Αθήνα
Τηλ. 010-6748959, κιν. 0972 352036*

Σελλά-Μάζη Ελένη

*Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Τ.Ξ.Γ.Μ.Δ. του Ιονίου Πανεπιστημίου
Μέγαρο Καποδίστρια, 49100, Κέρκυρα
Τηλ.06610-22993/ 87200, fax: 0661-44145*